

Nr 24.

Ankom till riksdagens kansli den 15 mars 1927 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om övertagande för statens räkning av vissa utav landsfiskalen Axel Fredricsson för hans dåvarande tjänsteboställe tecknade andelar i ortens elektriska distributionsförening.

(2:a avd.)

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 249, av herr *Holmström* i Gävle har hemställts, att riksdagen måtte besluta, att staten skall övertaga de av landsfiskalen i Ljusdal, Axel Fredricsson, för bostället $\frac{1}{2}$ mantal Järsta nr 4 i Tensta socken, Uppsala län, tecknade 22 andelar i Lena elektriska distributionsförening för 83 kronor per andel med 1,826 kronor.

Beträffande de skäl, som åberopas till stöd för denna framställning, får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning införskaffat utlåtande från domänstyrelsen, vilket såsom bilaga fogats vid detta utlåtande (bil.).

Såsom framgår av domänstyrelsens yttrande har det föreliggande ärendet en viss principiell innebörd, enär frågan huruvida inlösen av kronoarrondators andelar i elektrisk distributionsförening bör äga rum eller icke ännu väntar på sin lösning. Av utlåtandet framgår även, att sistnämnda fråga äger visst sammanhang med den allmänna lagstiftningen i detta ämne. På sätt styrelsen omförmäler synes emellertid utredningsarbetet å sistnämnda område numera tendera mot att sådan lösningsskyldighet icke borde ifrågakomma.

Utskottet.

Under sådana förhållanden och då — såsom domänstyrelsen tillika framhåller — ett bifall till framställningen skulle kunna få prejudicerande betydelse, anser sig utskottet icke böra tillstyrka densamma. Utskottet får emellertid samtidigt hänvisa till vad styrelsen anför rörande eventuell möjlighet för Fredricsson att vid en kommande försäljning av egendomen — varom styrelsen avgivit förslag till Kungl. Maj:t — kunna få sina ifrågavarande andelar försålda.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion II:249 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 14 mars 1927.

På jordbruksutskottets vägnar:

O. NILSSON.

Närvarande: se utlåtande nr 20.

Bilaga.

Till riksdagens jordbruksutskott.

Genom Kungl. Maj:ts remiss den 4 februari 1927 har domänstyrelsen anbefallts att till riksdagens jordbruksutskott avgiva utlåtande över en i andra kammaren väckt motion nr 249, angående övertagande för statens räkning av vissa utav landsfiskalen Axel Fredricsson för kronoegendomen $\frac{1}{2}$ mantal Järsta nr 4 i Tensta socken av Uppsala län tecknade andelar i ortens elektriska distributionsförening.

Med anledning härav får domänstyrelsen anföra följande.

Den med länsmanstjänsten i Norunda distrikt såsom boställe förenade kronoegendomen $\frac{1}{2}$ mantal Järsta nr 4 Tensta socken indrogs till statsverket från och med den 14 mars 1918. Fredricsson, som aldrig varit ordinarie kronolänsman i distriktet men uppehållit befattningen på förordnande under tiden 15 november 1915—1 januari 1918 samt innehaft bostället under tiden 14 mars 1916—14 mars 1918, arrenderade hemmanet efter dess indragning till statsverket under två år till den 14 mars 1920. Under denna sin arrendetid elektrifierade Fredricsson egendomen och erhöll, enligt brev den 4 oktober 1918, Kungl. Maj:ts medgivande att, därest han, för egendomens förseende med elektrisk kraft och belysning inginge i Lena elektriska distributionsförening och den elektriska anläggningen beträffande nämnda kronoegendom skedde efter plan, som av domänstyrelsen godkändes, de till anläggningen hörande fast förlagda ledningar och anslutningskontakter skulle, där så av arrendatorn påfordrades, vid arrendatorns frånträdande av arrendet i då befintligt skick av kronan inlösas jämlikt de i 2 kapitlet 18 § av lagen om nyttjanderätt till fast egendom stadgade grunder.

I motionen har anförts att domänstyrelsen på vissa formella skäl funnit sig icke kunna övertaga av Fredricsson för kronoegendomen tecknade andelar i ortens distributionsförening.

Förhållandet var emellertid att, sedan Fredricsson hos styrelsen anhållit såväl om inlösen av den å kronoegendomen varande elektriska anläggningen som om ersättning för havda kostnader, dels för andelsteckning i distributionsföreningen och dels för huggning och transport av stolpar och strävor till anläggningen, styrelsen tillkallade en på området sakkunnig person, ingenjören J. A. Wimark, för värdering av anläggningen. I värderingsinstrumentet framhöll Wimark, att samtliga ledningar voro av s. k. kristidskvalitet, dels kuhlörörtråd av zink med territolerat omhölje och yttre mantel av förblyat järn, dels territolerad ledning av zink i rör med förzinkad järnmantel. Strömförande delar i strömbrytare, väggkontakter och säkerhetsapparater voro av järn. Oavsett att de till anläggningen hörande materialier redan vid tiden för Fredricssons avträdande av egendomen den 14 mars 1920 undergått högst väsentliga prisreduceringar ansåg emellertid Wimark rättvist att anläggningen åsattes ett visst nyttjingsvärde, som stode i förhållande till anskaffningsvärdet av en anläggning av fredsmaterial. Med anledning härav fann Wimark skäligt åsätta till anläggningen hörande fast förlagda ledningar och anslutningskontakter ett värde av 210 kronor.

Vid föredragning av ärendet den 3 februari 1922 fann styrelsen — som dåmera genom kungl. brev den 5 mars 1920 bemyndigats medgiva, att arrendator av under styrelsens förvaltning stående utarrenderad kronoegendom, som för egendomens förseende med elektrisk kraft låte utföra anläggning efter plan, som av styrelsen godkänts, erhöle fri utsyning å egendomens skog av för den elektriska anläggningen, i vad den avsåge egendomen, erforderliga stolpar till det antal, som utan skada för skogen därstädes kunde uttagas, samt att de till anläggningen hörande, fast förlagda ledningar och anslutningskontakter skulle, där så av arrendatorn påfordrades, vid dennes frånträdande av arrendet, dock tidigast vid löpande arrendeperiods slut, i då befintligt skick av kronan inlösas jämlikt de i 2 kapitlet 18 § av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom stadgade grunder — att då anläggningen såsom varande utförd av kristidsmaterial icke kunde godkännas, ansökningen ej borde till någon styrelsens vidare åtgärd föranleda.

Härefter vidtog den rättsliga procedur, som finnes återgiven i den motionen bifogade avskriften av Kungl. Maj:ts i motionen åberopade dom av den 18 mars 1926.

Vidare anser sig styrelsen böra erinra om följande.

I underdånig skrivelse den 26 februari 1915 i anledning av framställning av Teda elektriska distributionsförening om kronans deltagande i kostnaderna för elektrifiering av vissa kronohemman i Uppsala och Västmanlands län förordade domänstyrelsen följande tillvägagångssätt för beredande av understöd för åstadkommande av elektrifiering av kronoegendomar: Kronan ingår såsom delägare i föreningen med skyldighet för arrendatorn att ansvara för alla under hans arrendeperiod därav härflytande kostnader, underhållskostnader inberäknade men med rätt för honom att, där så lämpligen kan ske, erhålla fri utsyning å hemmanets skog av erforderligt stolpvirke samt att bekomma ersättning genom arrendeavdrag dels för den till omkring 2 kronor per hektar och år beräknade avgift för inträde i föreningen och dels för installationskostnader för fast förlagda ledningar och anslutningskontakter, dock med skyldighet för arrendatorn att å de kostnader kronan fått vidkännas för sistnämnda ändamål gälda ränta efter fem procent om året.

Vad styrelsen sålunda hemställt vann emellertid ej beaktande enligt vad Kungl. Maj:t i brev den 28 maj 1915 givit styrelsen tillkänna.

Sedermera har i ett av särskilt tillkallade sakkunniga den 29 oktober 1921 avgivet betänkande och förslag till förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner m. m. angivits de riktlinjer, enligt vilka staten-jordägarens och arrendatorns inbördes förhållande syntes de sakkunniga böra ordnas vid skeende elektrifiering av utarrenderade jordbruksegendomar, och hava de sakkunniga därvid, under uttalande att staten icke borde för rätten till elektrifiering, vilken vid sin utövning beredde brukaren en omedelbar ersättning för de utgifter, han fått vidkännas, åläggas några som helst kostnader vare sig för ledningar, kontakter eller eventuella föreningsandelar, föreslagit vissa normerande bestämmelser i ämnet, däribland att kronan skulle medgiva kronoarrendator att, där han ingått såsom delägare i bolag eller andelsförening med uppgift att tillhandahålla elektrisk kraft till bland andra den kronoegendom arrendet avsåge, vid arrendetidens slut av den nye arrendatorn icke blott utfå ersättning för fast förlagda ledningar och anslutningskontakter, som vid tiden för avträdet vore i brukbart skick, utan även erhålla lösen för aktier eller

andelar i bolaget, respektive andelsföreningen, allt till pris, som i händelse av tvist bestämdes i den ordning, som stadgades i 2 kapitlet 8 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom. De sakkunniga hava emellertid ansett, att med dylika normerande bestämmelsers införande i förvaltningsgrunderna borde anstå i avvaktan å den i riksdagens skrivelse den 28 maj 1920 ifrågasatta lagstiftning om skyldighet för jordägare att vid arrendetidens slut till arrendatorn utgiva ersättning för av honom å den arrenderade fastigheten nedlagda kostnader för utförande av elektriska anläggningar.

Därefter har jordabalkskommissionen i sitt den 31 mars 1922 avgivna betänkande med förslag angående arrendators rätt till ersättning för elektrisk anläggning föreslagit vissa ändringar i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom i syfte att bereda arrendator ersättning för elektriska anläggningar med undantag för lampor, motorer och annat, som icke är fast förlagt. Något förslag om inlösen av andelar i elektrisk distributionsförening har kommissionen ej väckt, men kommissionen har, under erinran om förberörda förslag i sakkunnigbetänkandet av den 29 oktober 1921 och om Kungl. Maj:ts beslut den 13 januari 1922 angående, bland annat, inlösen av arrendatorns av Näs kungsgård i Dalarna andelar i Husby elektriska distributionsförening i den mån dessa andelar belöpte på vissa till försäljning avsedda lotter av egendomen, uttalat att, i händelse jordägaren inlöste själva anläggningen, det enligt kommissionens mening vore rimligast, att han även övertog arrendatorns andelar i en dylik distributionsförening, men att det syntes kommissionen antagligt, att arrendatorns intresse härutinnan skulle skyddas av föreningen, så att lagbestämmelse om inlösen jämväl av sådana andelar icke skulle erfordras. Det huvudsakliga skälet, varför kommissionen tvekat att föreslå en bestämmelse härom, låge emellertid i svårigheten att åstadkomma en för alla fall lämplig ordning för uppskattning av värde av dylika andelar. Då härför skulle erfordras en undersökning av föreningens hela ledningsnät och av dess ekonomiska ställning över huvud hölle kommissionen före, att en uppskattning i den ordning, som stadgades i 2 kapitlet 8 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, icke kunde vara för detta ändamål fullt tillfredsställande.

Inom domänstyrelsen har emellertid denna fråga sedermera utgjort föremål för överläggning. Häradshövdingen G. A. E. Kronlund har i en till generaldirektören Fredenberg avläten skrivelse i detta ämne anført: »Genom att arrendatorerna ej övertaga de i en distributionsförening tecknade andelar, vilka ju utgöra grundvalen för nätets byggande i sin helhet och utgöra säkerheten för föreningens därför upptagna lån, blir dels kronoegendomen avstängd från elektrisk ström och dels föreningens ekonomi försvagad och, där det gäller stora teckningar, väsentligen rubbad. När det gäller ecklesiastika löneboställen föreskriver synerätten, att den blivande arrendatorn är skyldig övertaga de tecknade andelarna, och att kostnaden för elektrifieringen skall fördelas på tjugu år och denna anordning har alltid godkänts av vederbörande myndigheter, bland andra kammarkollegium. Därest ej några motsvarande bestämmelser kunna vinna tillämpning beträffande kronans utarrenderade jordbruksdomäner, är fara värt, att elektrifieringen, varpå staten själv ju nedlagt så stora kapital, blir äventyrad.»

Då av vad sålunda förekommit syntes framgå att det vore av stor betydelse att frågan om eventuell inlösen av kronoarrendators andelar i elektrisk distributionsförening snart bleve avgjord, bragte styrelsen i underdånig skrivelse den 26 september 1924 häradshövding Kronlunds inlägg till Kungl. Maj:ts kännedom.

Vidare hava jordsakkunniga i sitt den 20 juni 1926 avgivna betänkande med förslag till lag om ändrad lydelse av vissa delar av lagen den 14 juli 1907 om nyttjanderätt till fast egendom förklarar sig i likhet med jordabalkskommissionen anse att någon lösningsskyldighet till aktier eller andelar i elektriskt distributionsföretag, vilka arrendatorn tecknat, icke borde ifrågakomma. Då lösningsskyldighet till elektrisk anläggning inträdde, kunde billigare kraft stå att erhålla från annat företag. Uppenbart orimligt skulle det i sådant fall vara om tvång förelåge för jordägaren att ingå i det företag, vari arrendatorn tecknat andelar.

Slutligen torde det även böra bringas i erinran att jämlikt kungl. brev den 12 juni 1925 vid indragning av till landsfiskal anslaget boställe ej heller förekommer någon rätt för indelningshavaren eller hans stärbhus till inlösen av aktier eller andelar i elektriska distributionsföretag.

Av ovan anförda förhållanden torde med tydlighet framgå att annan utgång å Fredricssons hos domänstyrelsen och domstolarna framställda krav på ersättning för av honom förvärvade andelar i Lena distributionsförening ej varit att vänta. Skulle emellertid utskottet finnas villigt tillstyrka ett tillmötesgående av Fredricssons anspråk på ersättning, torde en utredning böra förebringas om ifrågavarande andelars värde i närvarande stund.

Slutligen anser sig styrelsen böra framhålla dels att ett förvärv av andelarna för kronans räkning kan bliva av prejudicierande betydelse, dels ock att styrelsen i underdånig skrivelse den 28 januari 1927 hemställt om proposition till riksdagen angående försäljning av hela egendomen Järsta nr 4 i två lotter, därvid möjlighet kan yppa sig för Fredricsson att till eventuella köpare av hemmanslotterna försälja sina ofta omnämnda andelar.

Stockholm den 18 februari 1927.

K. J. BESKOW.

C. J. M. Hasselgren.